

2024 BUDGET

Budget
Speech

national treasury

Department:
National Treasury
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Sepedi

POLELO YA DITEKANYETŠO

Lekola kgahlanong le thomelo

Enoch Godongwana

Tona ya Matlotlo

21 Febereware 2024

ISBN: 978-0-621-51690-6

RP: RP03/2024

Go hwetša tshedimošo ka botlalo:

Bolaodi bja Dikgokagano Kgoro ya Matlotlo ya Bosetšhaba
Private Bag X115
Pretoria
0001
Afrika Borwa

Mogala: +27 12 315 5944

Fekese: +27 12 406 9055

Ditokumente tša ditekanyetšo di hwetšagala go: www.treasury.gov.za

Sepikara se se Hlomphegago, Nosiviwe Mapisa-Nqakula,

Mohlomphegi, Mopresidente Cyril Ramaphosa

Mohlomphegi, Motlatšamopresidente Paul Mashatile

Bašomimmogo ba Kabinete

Maloko a Komitiphethišo ya Matlotlo

Maloko a a Hlomphegago

Mmušiši wa Panka ya Resefe ya Afrika Borwa

Mokhomišenare wa Tirelo ya Lekgetho ya Afrika

Maafrika Borwa a a rategago

MATSENO

Mospikara yo a Hlomphegago, go ya ka ditsebi tše pedi tša ekonomi tše di tumilego, Alberto Alesina le Dani Rodrik, “Phapano ye bonolo magareng ga ekonomi le dipolotiki ke gore ekonomi e ka ga go oketša phae mola dipolotiki di le mabapi le go e aba”.

Taba ke gore, Mospikara yo a hlomphegago, bogolo le boleng bja phae ya bosetšhaba ke tšona di tsebišago, gomme mafelelong di laolago, go phethagatšwa ga taelo ya rena ya dipolotiki ya kabolessa.

Maikemišetšo a rena mo mengwageng ye 30 ye e fetilego e bile go bušetša bobedi toka ya leago le ya ekonomi go setšhaba sa rena, le go rarolla ka maatla go se lekalekane mo e bego e le leswao la kgethollo ya tshepedišo le go amogwa ga dithoto.

Ditekanyetšo tšeo re di beilego tafoleng go tloga ka 1994, e bile mabapi le go kgonthiša nepo ya go godiša ekonomi, gore re kgone go dira tše ntši go šogana le go se lekalekane le tlhokego tšeo di sa tšhošago setšhaba sa rena le go senya tshepišo ya temokrasi.

Ka gona, ke ka maikutlo a magolo a tokelo le morero gore ke eme pele ga lena go tšweletša tekanyetšo ye ya mafelelo ya taolo ya botshelela ya temokrasi.

Mospikara yo a Hlomphegago, ka gona ke ala ditokumente tše di latelago pele ga Ntlo ye:

- Molaokakanywaphetošwa wa Karoganyo ya Ditseno wa 2024;
- Molaokakanywa-tekanyetšo wa 2024;
- Ditekanyetšo tša Ditshenyegelo tša Bosetšhaba;
- Tshekatsheko ya Ditekanyetšo ya 2024;
- Tlhako ya Ditšhelete ya 2024;
- Molaokakanywa-tekanyetšo wa Dipeakanyo tša Bobedi wa 2024;
- Polelo ya Ditekanyetšo; le
- Molaokakanywa wa Peakanyo ya Akhaonto ya Resefe ya Tšhoganetšo ya Gauta le Ditšhelete tša Dinaga tša ka Ntle

TEBELEGO YA EKONOMI

Tebelego ya Lefase ka bophara

Ntumelele, Mospikara yo a hlomphegago, ke thome ka tebelego ya lefase ka bophara.

Kgolo ya lefase ka bophara e akanywa gore e tla oketšega, go tloga go diphesente tše 3.1 ngwageng wo go ya go diphesente tše 3.2 ka 2025.

Kaonafatšo ye e lekanetšego e hlolwa ke kgolo ya United States le diekonomi tše mmalwa tše kgolo tše di hlabologago.

Go na le dikotsi tša go theoga go tšwa go go hlatloga mo go ka bago gona ga theko ya oli ya lefase ka bophara, ge thulano ka Bohlabela bja Magareng e ka oketšega le ge kgolo e ka phuhlama ka China – molekane yo mogolo wa kgwebišano wa naga.

Tebelelo ya ka Gae

Go sa šetšwe tebelelo ye e kaonafetšego ya lefase ka bophara ya 2024, kgolo ya kgauswi ya Afrika Borwa e sa dutše e šitišitšwe ke ditheko tša fase tša dithoto le dithibelo tša sebopego.

Re akanyetša kgolo ya nnete ya GDP ya diphesente tše 0.6 ka 2023. Se se theogile go tšwa go kgolo ya diphesente tše 0.8 yeo e akantšwego ka nako ya MTBPS ya 2023.

Peakanyollo ye e hlolwa ke dipoele tše di fokolago go feta tše di bego di letetšwe ka kotareng ya boraro ya 2023, kudukudu ka tšhomišong ya malapa le babeeletši ba ba sa fetogego.

Magareng ga 2024 le 2026, kgolo e akantšwe go ba palogare ya diphesente tše 1.6.

Tebelelo ya kgolo e thekgwa ke go nolofatšwa mo go letetšwego ga go fokotša mohlagase ge diprotšeke tše mpsha tša enetši di thoma tšweletšo, le ka ge infleišene ya fase e thekga tšhomišo ya malapa le katološo ya dikoloto.

Eupša, go na le gape le dikotsi go tebelelo ya ka gae. Tše di akaretša dithibelo tše di phegelelago ka kabo ya mohlagase, seporo sa go rwala merwalo le maemakepe; le kotsi ya godimo ya mokitlana wa mmušo.

Tlhohlo ya rena, maloko a hlomphegago, ke gore bogolo bja phae ga bo gole ka lebelo le le lekanego go fihlelela dinyakwa tša rena tša tlhabollo.

TEBELEGO YA DITŠHELETE LE LEANO

Ka ge go le bjalo, leano la rena la ditšhelete le thekga kgolo ya ekonomi le go fokotša dikotsi go ekonomi mola re netefatša go tšwela pele ga ditšhelete.

Ge go bapetšwa le ngwaga wo o fetilego, tlhaelelo ya tekanyetšo ya 2023/24 e akanyetšwa go mpefala go tloga go diphesente tše 4 go ya go diphesente tše 4.9 tša GDP.

Tlhaelelo ya ditekanyetšo ya godimo e ra gore ditshenyagalelo tša tirelo ya dikoloto ka 2023/24 di boeditšwe godimo, ka R15.7 pilione go fihla go R356 pilione.

Ditshenyagalelo tša tirelo ya dikoloto di tla monya go feta 20 lekgolong ya letseno. Go bea se maamong, tšhomišo ya tšhelete go ditshenyagalelo tša tirelo ya dikoloto e feta ditekanyetšo tše di latelanago tša tšhireletšo ya tša leago, tša maphelo goba khutšo le tšhireletšego.

Ka lebaka le, Maloko a Hlomphegago, re matlafatša leano la rena le go kgomarela dinepo tša rena tša ditšhelete.

Phokotšo ye e šetšego ya R80.6 pilione ya ditshenyegelo tše e sego tša tswalo e a phethagatšwa mo go ngwagagare. Ka nako ye e swanago, letseno le boeleditšwe godimo ka R45.6 pilione mo go ngwagagare, ge go bapetšwa le MTBPS ya 2023. Gomme, re tšere sephetho sa go tsebagatša mpshafatšo ya Akhaonto ya Resefe ya Tšhoganetšo ya Gauta le Ditšhelete tša Dinaga tša ka Ntle, yeo gape e tsebjago bjalo ka GFECRA.

Ge re kopanya, le ka dikoketšego tša tšhomišo ya tšhelete tše ke tlogo di tsebagatša ka morago, nyakego ya palomoka ya go adima tšhelete ya mmušo wa bosetšhaba e tla fokotšega, go tloga go R457.7 pilione ka 2024/25 go ya go R428.5 pilione ka 2026/27. Tlhaelelo e tla thoma go kaonafala go tloga ka 2024/25, go ya go ye e akantšwego

diphesente tše 4.5 tša GDP, e fihla go diphesente tše 3.3 ka 2026/27.

Dikoloto bjale di tla fihla tlhoreng ya diphesente tše 75.3 tša GDP ka 2025/26.

Tše ka moka di re bea maamong a go tšwela pele go šireletša ditirelo tša motheo. E dumelela gore diphesente tše 60 ya tšhomišo ya tšhelete yeo e sego ya tswalo e lebišwe go mogolo wa leago. E re dumelela gape go boloka tšhomišo ya tšhelete ya khepetlele.

Ge go bapetšwa le MTBPS, re tlaleletša ka R57.6 pilione go lefela megolo ya barutiši, baoki le dingaka, gare ga ditirelo tše dingwe tše ntši tše bohlokwa.

Mospikara yo a hlomphegago, bjalo ka ge ke boletše pejana, ka ditekanyetšong tše re tsebagatša mpshafatšo ya GFECRA. GFECRA ke akhaonto yeo e swerwego ka Pankeng ya Resefe yeo e swarago dipoelo le ditahlegelo go ditirišano tša naga tša polokelo ya tšhelete ya dinaga dišele.

Ka mantšu a bonolo: ge e ba Ranta e matlafala kgahlanong le Tolara ya Amerika le ditšhelete tše dingwe tša polokelo, mašaledi a akhaonto a a fokotšega, gomme ka go

fapana le moo. Palantshe ya akhaonto e gotše go fihla go R500 pilione go theoša le mengwaga ka lebaka la gore Ranta e theogile boleng ge nako e dutše e eya.

Peakanyo ye mpsha ya tefelo yeo e tlogo fokotša dikadimo tša mmušo le go kaonafatša maemo a diekhwithi tša Panka ya Resefe e a tsebagatšwa.

Mafelelong, re batametša Afrika Borwa kgauswi le dithaka tša rena le go netefatša gore e sepelelana le mekgwa ye mekaone ya boditšhabatšhaba. Re tla goga fase R150 pilione ya palantshe ya GFECRA ge re netefaditše gore ditšhireletšo tše di lekanego di a hwetšagala go feketša diphetogo tša kelophetolelotšhelete le gore bokgoni bja go lefa bja Panka ya Resefe ga bo bewe kotsing.

GO THEKGA KGOLO YA EKONOMI

Re thomile lenaneo le le nabilego la mpshafatšo ya sebopego leo le ikemišeditšego go šogana le ditlhohlo tše di šitišitšego kgolo ya rena.

Lenaneo le le akaretša dikarolo tša go swana le mohlagase, dithulaganyo, meetse, dikgokagano tša megala le dipeakanyoleswa tša divisa. Tshekatsheko ya Ditekanyetšo e hlaloša ka botlalo kgatelopele ye botse yeo e dirilwego ka dikarolong tše mo mengwageng ye mmalwa ye e fetilego.

Eupša, mapheko a sa le gona gomme e re ke tsepamiše kgopolo go tše pedi tše kgolo tša tše.

Mohlagase

Kabelano ya mohlagase ka go lekalekana ke bothata bjo bo lebanego le Mafrika Borwa ka moka. E šitiša tšweletšo, tshepedišo le methopo ya boiphedišo.

Go mpshafatša lekala le go tla feletša ka tšhireletšo ya enetši ya lebaka le letelele. Re tšere diphetšo tše di nyakegago mo mengwageng ye mehlano ye e fetilego gomme tše di enywa dienywa.

Go tšwetša pele dipeeletšo tše dingwe ka go enetši ye mpshafatšwago, ditekanyetšo tše di šišinya koketšego ya moedi wa diprotšeke tša enetši ye e ka mpshafatšegago tše di

ka bago le maswanedi go mmušo a putseletšo ya taolo ya khapone, go tloga go dimekawate tše 15 go ya go dimekawate tše 30.

Eskom e tšwela pele go ba mokgathatema yo bohlokwa lefapheng la mohlagase. Gomme leano la kimollo ya dikoloto le dumelela setheo go nepišiša kgwebong ya sona ya motheo.

Re tla lokolla pego ka ga tshekatsheko ye e ikemego ya diteišene tša mohlagase tša malahla tša Eskom mo bekeng ye e tlogo. Tshekatsheko e dirilwe go tsebiša karolo ya maemo ao a kgomareditšwego leano la kimollo ya dikoloto.

Ditšhišinyo di tla tsenya letsogo go maano a dikhamphani tša Eskom go matlafatša boikarabelo le tlhokomelo.

Ke ka kopanyo ya dipeeletšo tša praebete ka diprotšekeng tše mpsha tša enetši, ditlomo tša matla a letšatši godimo ga marulelo le dikaonafatšo ka go dikoloi tša moloko tša Eskom tše go tšhollwa ga merwalo go tlogo fokotša, gomme go tshepagala le tšhireletšo ya kabo di kaonafala.

Godimo ga fao, go thekga maitapišo a, re tsebagatša thušo ye mpsha ya mabaka ya R2 pilione mo lebakeng la magareng go thekga ka ditšhelete go phatlalatšwa ga dimetara tša mohlagase wo o lefelwago pele (*smart prepaid meters*).

Se se tla thoma ka mebasepala yeo e dumeletšwego go imolla dikoloto.

Dithulaganyo

Go šogana le tshepedišo ya dithulaganyo ya Afrika Borwa yeo e sa tshepagalego kudu, Kabinete e dumeletše Leanophethagatšo la Dithulaganyo tša Merwalo ka Desemere 2023.

Leanophethagatšo le hlaloša magato a ka pela ao a nyakegago go kaonafatša didirišwa tša boemakepe, go hwetšagala ga ditimela le tšhireletšo ya netweke.

E bea gape tsela ye e kwagalago ya go godiša bokgoni, go nolofatša go tsebagatšwa ga phadišano le go šomiša thekgo ya ditšhelete le ya sethekniki ya lekala la praebete.

Mabapi le se, phihlelelo ya batho ba boraro go netweke ya ditimela tša go rwala merwalo e tla tsebagatšwa ka Mei 2024.

Maemakepeng, molekane wa praebete o kgonthišetšwe go kaonafatša *Pier 2* ya *Durban Container Terminal*. Se se swanetše go oketša peeletšo ya praebete ka go didirišwa, go godiša bokgoni bja theknolotši le go kaonafatša bokgoni bja tshepedišo.

Mmušo o file Transnet sedirišwa sa tiišetšo sa R47 pilione go thekga leano la tielelo la setheo le go fihlelela ditshwanelo tša sona tša dikoloto tša ka pela.

Go swana le Eskom, tiišetšo e tla le maemo. Maemo a a hloka gore Transnet e nepiše medirong ya yona ya motheo, le gore setheo se tsebagatše ditirišano tša lekala la praebete. Se se tla kaonafatša go tšwela pele ga Transnet le go thekga phethagatšo ya leanophethagatšo.

Go thekga Peeletšo ya Mananeokgoparara a Setšhaba

Mospikara yo a hlomphegago, ke motlotlo go tsebiša gore bjalo ka karolo ya tekanyetšo ye, re tsebagatša dipeakanyoleswa tša motheo le tše di fihlago kgole go thušo ya ditšhelete le kabo ya mananeokgoparara.

Dipeakanyoleswa ke go kaonafatša ketane ya boleng bja mananeokgoparara gore e šome gabotse le go šoma gabotse.

Ka tsela ye, re tla matlafatša taolo ya dipeeletšo tša setšhaba le lenanekabo la dithoto le le amanago le yona. Gape Re tla goketša go kgatha tema ga lekala la praebete.

Malebana le se:

- Re phatlaladitše ka kuranteng ya mmušo diphetošo tša tlhako ya taolo ya PPP gore setšhaba se dire ditshwayotshwayo pejana beke ye. Diphetošo di nyaka go fokotša go raragana ga tshepedišo ya go dira di-PPP, go hlola bokgoni bja go thekga le go laola di-PPP, go hlama melawana ye e kwagalago ya go laola dipeeletšo tše di sa kgopelwago, le go matlafatša taolo ya kotsi ya ditšhelete.
- Re sekaseka dipeakanyo tša setheo le taolo ya mananeokgoparara a go hlohleletša. Maikemišetšo ke go hlola mekgwa ye e kwagalago ya boikarabelo, tirišano le kgokaganyo.

- Re tiiša gape mešomo ye e swanago go fokotša go ipoeletša le go se šome gabotse. Maikemišetšo ke go akgofiša kabo, kudukudu ya dipeakanyo tša ditšhelete tše di hlakantšwego.
- Re tsebagatša didirišwa tše mmalwa tše mpsha tša ditšhelete, go swana le dibonto tša mananeokgoparara le dikadimo tša theko ya fase. Bjalo ka karolo ya se, sedirišwa sa semolao sa motšhelo sa diprotšeke tše itšego tša mananeokgoparara, go swana le ditrasete le dikoloi tše dingwe tša dipeeletšo, se a akanywa.
- Sebaka se sefsa sa thekgo ya ditšhelete tša ditšhišinyo ka kabo ye mpsha ya didirišwa tša ditšhelete le tla bulelwa dihlolongwa tša mmušo kgauswanyane.

Ka dipeakanyoleswa tše, dipelo tše kgolo tša bokgoni le kabo ya mananeokgoparara di tla akgofišwa.

Se se tla hola makala a netweke, mananeokgoparara a leago, di-PPP le diprotšeke tša ditšhelete tše di hlakantšwego.

Go tsebagatša Ditšhelete tša Klaemete

Mospikara yo a hlomphegago, Matlotlo a Bosetšhaba a kgatha tema ye bohlokwa go kgoboketša methopo, go hlama ditšhušumetšo, le go tutuetša pholisi go tsebagatša phetogo ya klaemete.

Ge masetlapelo ao a amanago le klaemete a gakala, mokgwa wo o theilwego godimo ga dikotsi wa methaladi ye mentši o a hlabollwa go laola dikotsi tša ditšhelete tše di amanago le tšona.

Se se lebelela didirišwa tša go fapafapana tša ditšhelete go tšwa go dithušo go ya go ditšhelete tša tšhoganetšo, go akaretšwa Sekhwama sa Karabelo ya Phetogo ya Klaemete, go ya ka ditiragalo le bogale bja tiragalo ya masetlapelo.

Kgoro ya Bosetšhaba ya Matlotlo e sekaseka ditšhelete tša thušo tša karabelo ya masetlapelo go kaonafatša bokgoni le go hlola ditšhušumetšo tša peakanyo ya masetlapelo, go itokišetša le phokotšo ya dikotsi. [_](#)

E bile e hlama tlhako ya go swaya ditekanyetšo tša klaemete go huetša diphetho tša pholisi, peakanyo, le tekanyetšo, ka go latela ditshenyegelo tše di amanago le klaemete ka ditekanyetšong tša setšhaba.

Thekgo ya baabi ba ditšhelete ba theko ya fase, go swana le Dipanka tša Tlhabollo tša Dinagamaloko tše Dintši, e sepela tsela ye telele go thekga maitapišo a rena a go tlwaetša tlelaemete, phokotšo, phetogo ya enetši, le go tšwetša pele.

Go pitlagana - ka lefapheng la praebete go a nyakega go laola ditšhelete tša masetlapelo a klaemete.

Mmušo o kgobokeditše US\$3.3 pilione go fihla gabjale go tšwa go Dipanka tša Tlhabollo tša Dinaga tše Dintši le Dihlongwa tša Ditšhelete tša Buditšhabatšhaba go thekga phetogo ya klaemete, enetši, le maikemišetšo a phetogo ya toka.

Re kgatha tema ka mafolofolo ditherišanong tša klaemete, re dira gore go go sepelelane le thekgo ya mmušo ya go mpshafatša dihlongwa tša ditšhelete tša dinagamaloko tše dintši.

Re šoma gape le mebasepala ye seswai go tlwaetša le go fokotša ditlamorago tša ditiragalo tše di amanago le klaemete le boso, ka go aba thušo ya sethekniki go diprotšeke tša khepetlele tše di arabelago klaemete.

Go thekga Tšweletšo ya Dikoloi tše Mpsa tša Enetši

Pampiritšhweu ya Dikoloi tša Mohlagase e hlaloša leano la rena la go fetogela go tšweletšo le tšhomišo ya dikoloi tše mpsha tša enetši ye e nabilego ka Afrika Borwa, go thoma ka dikoloi tša mohlagase.

E ikemišeditše go fetoša intasteri ya dikoloi go tšwa go kudukudu go tšweletša dikoloi tša entšene ya go tšhuma ka gare go ya go sefala se sebedi seo se akaretšago dikoloi tša mohlagase, ka 2035.

Go hlohleletša tšweletšo ya dikoloi tša mohlagase ka Afrika Borwa, mmušo o tla tsebagatša kabo ya peeletšo ya dipeeletšo tše mpsha, go thoma ka la 1 Matšhe 2026.

Se se tla dumelela batšweletši go kgopela diphesente tše 150 tša tšhomišo ya peeletšo ye e nago le maswanedi go dikoloi tše di šomišago mohlagase le tša haedrotšene mo ngwageng wa mathomo.

Tlhohleletšo ye e tla phethagatšwa go tlaleletša thekgo ye e lego gona ka fase ga Lenaneo la Tlhabollo ya Tšweletšo ya Dikoloi.

Mmušo gape o beile pele R964 milione mo lebakeng la magareng go thekga phetogo go dikoloi tša mohlagase.

Go diriša Bodiredi bja ka ntle Phetogong

Maloko a hlomphegago, Molaokakanywa wa Bodiredi bja ka ntle bja Setšhaba o fetišitšwe ka pela ke Seboka sa Maloko a Palamente. Molaokakanywa wo o fetotšwego bjale o fetišeditšwe go Khansele ya Bosetšhaba ya Diprofense gore e dumelelane.

Matlotlo a Bosetšhaba a thekga makgotlapeamelao a diprofense ge a šoma Molaokakanywa le go swara ditheeletšo tša setšhaba ka nageng ka bophara.

Molaokakanywa wo o hlagiša magato a phetošo ka go bewa ka thoko, mangwalo a pele le tšwetšopele ya batho bao ba hlokago ka lebaka la kgethollo ye e sa lokago.

Magato a a tla šoma go magoro ao a laeditšwego a batho go akaretšwa dikgwebopotlana tše di ruilwego ke bathobaso, basadi ba bathobaso, bafsa ba bathobaso, bathobaso bao ba golofetšego, le dikgwebo ka gare ga lefelo le le itšego la thutafase go akaretšwa phethagatšo ya phetogo ka maemo a maemo a BBBEE.

Molaokakanywa wo o dira gape kabo ya tlhabollo ya diintasteri tša ka nageng ka go hlaola le magato a tlhabollo ya go ya go ile, go monya bašomi le tlhabollo ya dikgwebo, gareng ga tše dingwe.

Re tseba gabotse gore ga bjale, ditshepedišo tša bodiredi bja ka ntle gantši di wela fase go aba ditharollo tše di sa bitšego kudu go dinyakwa tša mmušo.

Gantši kudu, go na le go se swane go gogolo magareng ga ditheko tše mmušo o di lefišwago le ditheko tša mmaraka tše di lego gona.

Go fa mohlala, mmušo o reka didirišwa tša ICT tša go swana le dilepothopo, didirišwa tša kabo ya mohlagase ye e sa šitišwego, dimonithara, le ditonere, ka makga a magareng ga 1.2 le 2 go feta theko ya mmaraka.

Ka ge mmušo o reka ka bontši, ge e le gabotse re swanetše go ba re lefa ka fase le go šomiša maatla a rena a go reka go hwetša mohola wo montši wa tšhelete ya rena.

Go hwetša mohola wa tšhelete, gotee le melao ya motheo ya bokgoni, go dira dilo pepeneneng le phadišano, e sa dutše e le ya bohlokwa kudu. Gomme re nyaka go holofetša Maafrica Borwa gore melawana ye ga e sepelelane le phetogo.

MEKGWA YA LETSENO LE DITŠHIŠINYO TŠA MOTŠHELO

Maloko a hlomphegago, tshepedišo ye e fokolago ya ekonomi ya rena e feleleditše ka go senyega mo gogolo ga kgoboketšo ya letseno la motšhelo la 2023/24.

Ka R1.73 trilione, letseno la motšhelo la 2023/24 ke R56.1 pilione ka fase ga yeo e akantšwego ka Ditekanyetšo tša 2023.

Tlhaelelo ye e hlolwa kudu ke go fokotšega ga dipelo tša dikhamphani le letseno go tšwa go metšhelo ya meepo.

Mo lebakeng la magareng, ditekanyetšo tša letseno di R45.6 pilione godimo go feta dikakanyo tša MTBPS tša 2023 tšeo di okeditšego motšhelo wa letseno la motho le ditšhišinyo tša tlaleletšo tša letseno la lebaka la magareng.

Ditekanyetšo di na le magato a motšhelo ao a tlogo kgoboketša R15 pilione ka 2024/25 go fokotša kgatelelo ya ditšhelete ya ka pela le go thekga go tielela ga dikoloto ka lebelo.

Letseno le kgoboketšwa kudu ka motšhelo wa letseno la motho ka go se beakanya maswaodikga a motšhelo, diputseletšo le sekoloto sa motšhelo wa kalafo bakeng sa infleišene.

Bakeng sa metšhelo ya dithoto tša ditšweletšwa tša bjala, dikoketšego tša ka godimo ga infleišene tša magareng ga diphesente tše 6.7 le 7.2 ka 2024/25 di šišintšwe. Se se ra gore:

- Khene ya piri e oketšega ka disente tše 14;

- Khene ya saeda le seno sa dienywa tše di tagago le hlatloga ka disente tše 14;
- Lebotlelo la beine le tla oketšega ka disente tše 28;
- Lebotlelo la beine ye e matlafaditšwego le tla oketšega ka disente tše 47;
- Lebotlelo la beine ya go fufula le tla oketšega ka disente tše 89; gomme
- Lebotlelo la dipiriti, go akaretšwa *whisky*, *gin* goba *vodka*, le oketšega ka R5.53.

Re šišinya gape go oketša metšhelo ya go reka motšoko ka diphesente tše 4.7 go disekerete le motšoko wa disekerete, le ka diphesente tše 8.2 go motšoko wa peipi le disikara. Se se ra gore:

- Koketšo ya disente tše R9.51 disikareng;
- Koketšo ya disente tše 97 pakaneng ya disekerete; le
- Koketšo ya disente tše 57 motsokong wa peipi.

Kamogelo Mogane go tšwa Soweto, yo mongwe wa Maafrica Borwa a go feta dikete tše pedi makgolo a šupago bao ba rometšego Dikeletšo tša Ditekanyetšo go Tona, o na le tšhišinyo yeo ke ratago go e abelana.

Kamo o re: *“Ke tla šišinya go tsebagatšwa ga tefo ya motšhelo bakeng sa hubbly bubbly, disekerete tša elektroniki le mekgwa e mengwe. Naga e bone koketšego ya palo ya bafsa bao ba kgogago ditšweletšwa tše gomme batswadi ga ba thabele se le gatee.”*

Kamo, bjalo ka motswadi le nna, ke dumelelana le wena. Gomme ke na le bonnete bja gore Tona ya Maphelo le yena o a dumela.

O tla thabela go kwa ka nako yeo, gore re beakanya koketšego ya motšhelophahlogae go ditshepedišo tša go tliša nikotine ya elektroniki le tšeo e sego tša nikotine, tšeo di tsebjago bjalo ka di-*vape*, go fihla go R3.04 ka mililitara.

Ka ga metšhelo ya tikologo, motšhelo wa khapone o oketšegile go tloga go R159 go ya go R190 ka tone ya khaponetaeoksaete ye e lekanago go tloga ka la 1 Janaware 2024.

Lekgetho la makhura a khapone le tla oketšega go fihla go disente tše 11 ka litara ya peterole le disente tše 14 ka litara ya disele go thoma ka la 3 Moranang 2024.

Pampiri ya poledišano yeo e hlalošago ditšhišinyo tša kgato ya bobedi ya motšhelo wa khapone e tla phatlalatšwa gore setšhaba se sware ditshwayotshwayo moragonyana mo ngwageng.

Mospikara yo a hlomphegago, re ela hloko ditshenyegelo tša bophelo tšeo di šetšego di le godimo le khuetšo yeo ditheko tša makhura di nago le yona go ditshenyegelo tša dijo le dinamelwa.

Mabapi le se, re šišinya gore go se be le dikoketšego tša lekgetho la kakaretšo la makhura la 2024/25.. Se se tla feletša ka kimollo ya motšhelo ya go lekana R4 pilione. Ye ke tšhelete morago ka dipotleng tša bareki.

Mohumagadi Sepikara, kgatelopele e dirilwe ka ga tshepedišo ya go rola modiro ya dipitša tše pedi ga e sa le ke bolela le wena la mafelelo nakong ya MTBPS.

Meneelo go ditšhelete tša go rola modiro e tla arolwa, ka tee-tharong yeo e tlogo go “karolo ya go boloka tšhelete” gomme pedi-tharong e tla tsena ka gare ga “karolo ya go rola modiro”.

Go tloga ka la 1 Setemere 2024, go ntšhwa ga tšhelete ga mathomo go be go ka dirwa go tšwa pitšeng ya go boloka.

Lenaneo la phenšene la dikarolo tše pedi le netefatša gore re hwetša tekatekano magareng ga go boloka meneelo go šireletša go rola modiro mo go kaone go maloko, mola re rarolla maemo a mabe a batho go hwetša tše dingwe tša ditšhelete tša bona tša go rola modiro go thuša go nolofatša merwalo ya bona ya ditšhelete dinakong tša tlalelo.

Mo mengwageng ye mmalwa ye e tlogo, re phethagatša gape le motšhelo wa fasefase wa lefase ka bophara wa dikhamphani go lekanyetša ditlamorago tše mpe tša phadišano ya motšhelo.

Dikoporasi tša dinaga tše dintši tšeo di nago le letseno la ngwaga le ngwaga leo le fetago €750 milione di tla ba ka fase ga tekanyo ya motšhelo ye e šomago ya bonyane diphesente tše 15, go sa šetšwe gore dipelo tša tšona di tšweletšwa kae.

Mpshafatšo ye e šišintšwego e letetšwe go tšweletša R8 pilione ya tlaleletšo ka letseno la motšhelo wa dikhamphani ka 2026/27.

Ke hlohleletša bao ba nago le kgahlego go fa ditshwayotshwayo ka ga sethalwa sa Molaokakanywa wa Motšhelo wa Bonyane bja Lefase ka Bophara wo o phatlaladitšwego lehono.

Leano la rena la pholisi ya motšhelo ya lebaka le letelele le dula le tsepeletše go katološa motheo wa motšhelo mola re kaonafatša kobamelolo ya motšhelo le bokgoni bja taolo.

Kgatelopele ye e bonagalago e dirilwe ka go aga leswa le go mpshafatša SARS.

Bolaodi bja motšhelo bo katološitše rejistara ya motšhelo, bo kaonafaditše dikgoboketšo tša dikoloto le go fokotša dipušetšo tša bofora le dikelo tša kgwebišano. Se se lebišitše go dikaonafatšo tša kgoboketšo ya letseno.

Go šogana le maemo a godimo a motšoko wo o sego molaong, SARS e phatlalatša CCTV le theknolotši ye e amanago le yona go batšweletši ba motšoko bao ba nago le dilaesense. Dinyakišišo le ditshekišo di feleleditše ka R10 pilione ka dikelo tša tlaleletšo go tšwa go dibapadi tše bohlokwa ka intastering ya gauta le motšoko ye e sego molaong, yeo go yona go feta R4 pilione go tšwa go dibapadi tše bohlokwa ka intastering ya gauta le motšoko ye e sego molaong.

Maiteko a le a mangwe a thušitše ka kaonafatšo ya letseno.

Tlhohlo ya rena ye kgolo, bjalo ka ge ke boletše pejana, ke gore phae ya rena ga e gole ka lebelo le le lekanego gomme se se lekanyetša bokgoni bja rena bja go tšweletša ditseno tše di lekanego go di aba gare ga mafelo a rena ao a tlogo pele.

MAANO A GO ŠOMIŠA TŠHELETE

Mospikara yo a rategago, ka nako ya MTBPS ya 2023 ge kgoboketšo ya letseno e šomile gampe kudu go feta ka fao go bego go letetšwe, dikgoro di ile tša swanelwa ke go etiša pele tšhomišo ya tšhelete le go monya koketšego ya meputso ka gare ga metheo ya tšona.

Magato a a tšerwe go šireletša botshepegi bja rena bja ditšhelete. Ka mo go swanago, mananeo a bohlokwa a ile a swanelwa ke go šireletšwa. Ye ke polelo ye e šomago ya kopanyo ya ditšhelete yeo e thekgago kabo ya ditirelo tša motheo le mogolo wa leago.

Go tloga ka nako yeo, re kgonne go bušetša morago tše dingwe tša kopanyo ya ditšhelete yeo e tsebagaditšwego ka nako ya MTBPS.

Mo Ditekanyetšong tše, ke kgona go tsebiša gore lefapha la thuto le abetšwe R25.7 pilione ya tlaleletšo bakeng sa ditshenyagalelo tša go rwala koketšego ya meputso mo lebakeng la magareng.

Ka nako ye e swanago, re kgonne go šireletša ditekanyetšo tša mananeo a bohlokwa a go swana le lenaneo la phepo ya sekolo. Lenaneo le le fa barutwana dijo dikolong tše di nyakilego go ba tše 20 000.

Thušo ya tlhabollo ya bana ba bannyane e abetšwe R1.6 pilione yeo e hlatlogelago go R2 pilione mo lebakeng la magareng.

Maphelo a abetšwe palomoka ya R848 pilione godimo ga MTEF. Dikabo tše di akaretša R11.6 pilione go rarolla tumelelano ya meputso ya 2023, R27.3 pilione ya mananeokgoparara, le R1.4 pilione ya thušo ya NHI mo nakong ye e swanago.

Kabo ya NHI ke pontšho ya boikgafo bja mmušo go pholisi ye. Go sa na le mohlwaela wa mediro ya go matlafatša tshepedišo, yeo e lego dikgontšhi tše bohlokwa tša tshepedišo ye e kaonafetšego ya tlhokomelo ya maphelo ya setšhaba, yeo e swanetšego go dirwa.

Mediro ye bjalo e akaretša:

- Go aga tshepedišo ya tshedimošo ya maphelo ya bosetšhaba le direkhoto tša balwetši tša titšithale;
- Go kaonafatša dinolofatši tša maphelo le go kaonafatša boleng bja tlhokomelo go netefatša gore di fihlelela dikelo tša fasefase tše di swanetšego go netefatšwa le go amogelwa bakeng sa go dira dikonteraka ka fase ga NHI;
- Go matlafatša taolo ya lefelo le ya selete go itokišeletša go dira dikonteraka;
- Go fa maemo a go ikema a dipetlele tša bogareng (le tše di ka bago tše dingwe); le
- Go hlabolla ditheko tša tšhupetšo le mekgwa ya tefelo ya moabi bakeng sa dipetlele.

Bontši bja mediro ye e šetše e tšwela pele eupša e nyaka tlhabollo ye nngwe pele ga ge NHI e ka phatlalatšwa ka tekanyo;

Mospikara yo a hlomphegago, gape go bile le kgatelopele ye kgolo ka go kaonafatša phihlelelo ya ditirelo tša dinamelwa tša bohle go banamedi bao ba hwetšago letseno la fase.

Lenaneo la go tsošološa ditimela la Setheo sa Ditimela sa Banamedi sa Afrika Borwa le tšwela pele, ka diphasetše tše 27 tše di butšwego gape ka Desemere 2023. Se se tla oketša palo ya banamedi ba Metrorail go tloga go dimilione tše 15.6 ka 2022/23 go ya go dimilione tše 48.6 tše di akanyetšwago go 2026/27.

Go netefatša phethagatšo ye e šomago gabotse ya mešomo ya yona nakong ya dikgetho, le maikarabelo a yona a mangwe ka ntle ga dikgetho, Khomišene ye e Ikemego ya Dikgetho e abetšwe R2.3 pilione ya tlaleletšo. Maphodisa le tšhireletšo le bona ba abetšwe R350 milione ya tlaleletšo go thekga dikgetho. R200 milione ye nngwe e tla abelwa thušo ya ditšhelete ya mekgatlo ya dipolotiki ge mekgatlo ya dipolotiki e itokišeletša dikgetho tša kakaretšo.

Mmušo o thekga gape balemi bao ba hudušišwego ka mananeo a kabolessa ya naga le a mpshafatšo ya go ba le naga, ao a abetšwego R6 pilione godimo ga MTEF.

Go sepelelana le infleišene le go oketša phihlelelo, ditšhelete tša thušo tša leago tša sa ruri di a oketšega.

- Koketšego ya R100 go ya go botšofadi, bagale ba ntwana, ditšhelete tša thušo tša bogolofadi le tlhokomelo ya bana bao ba nago le bogolofadi. Tšhelete ye e tla arolwa ka R90 go thoma ka Aprele, le R10 go thoma ka Oktobere;
- Koketšego ya R50 go ditšhelete tša thušo tša go godiša ngwana; le
- Koketšego ya R20 go ditšhelete tša thušo tša phepo ya bana.

Re na le kwelobohloko ka ga koketšego ya ditshenyegelo tša bophelo go Mafrika Borwa ao a nyakilego go ba dimilione tše 19 ao a ithekgilego ka ditšhelete tše tša thušo go iphediša.

Mabapi le se, re dirile go gontši ka mo sekhwama sa ditšhelete se dumelelago ka gona.

Mošomo o tšwela pele go kaonafatša Thušo ya Kimollo ya Leago ya COVID-19 ka Moranang ngwageng wo. Kgoro ya Matlotlo a Bosetšhaba e tla šoma le Kgoro ya

Tlhabollo ya Leago go netefatša gore dikaonafatšo ka dileteng tše tša thušo di tsentshwa ka melawaneng ya mafelelo.

Dikaonafatšo tše di tla ba ka gare ga tlhako ya bjale ya ditšhelete. Bakeng sa katološo ya thušo go feta Matšhe 2025, dipeakanyoleswa tša pholisi ya tšhireletšo ya leago, mmogo le mothopo wa ditšhelete, di tla phethwa.

Re dirile gape kabo ya maitapišo a bohlokwa ao a lebanego le tlhomo ya mešomo.

R61.4 pilione e abetšwe mananeo a go thwala batho mo lebakeng la magareng. R7.4 pilione e lemogilwe bakeng sa Lesolo la Mopresidente la Mešomo.

Mmušo gape o etiša pele go lwantšha bosenyi le bomenetša ka nepo ya go godiša ditheo tša phethagatšo ya molao. Palomoka ya R765 pilione e abetšwe sehlopha sa khutšo le tšhireletšo.

Mo ngwageng wa ditšhelete wo o tlogo, go tla hlhlwa bašomi ba bafsa ba maphodisa ba 10,000.

Bjalo ka karolo ya maikarabelo a naga a go tšwetša pele khutšo le botsitso bja selete, tekanyetšo ye e tla aba gape ditšhelete tša go romelwa ga mašole ka Mozambique le DRC.

Mošomo wa go beakanya ditshenyagalelo le go šupa dinyakwa tša baromiwa ba ba bohlokwa o tla tšwela pele ngwaga ka moka gomme ditšhelete di tla abelwa bjalo.

R628 milione e abetšwe Kgoro ya Toka le Tlhabollo ya Molaotheo bakeng sa phethagatšo ya ditšhišinyo tša FATF le Khomišene ya go Thopa Mmušo yeo e tlišago palomoka ya ditšhelete go maitapišo a go R2.3 pilione.

Mmušo o šomiša R2.9 pilione go tšwa go Akhaonto ya Tsošološo ya Matlotlo a Bosenyi go lwantšha meepo yeo e sego molaong le bosenyi bjo bongwe bjo bo beilwego pele, ka diphesente tše 60 tše di abetšwego go romelwa ga maphodisa, go akaretšwa le theko ya dikoloi.

Ditekanyetšo tše gape di etiša pele kabo ya mananeokgoparara. Mmušo o rulaganya go beeletša go feta R943 pilione ka mananeokgoparara a setšhaba.

Tšhomišo ye e tla thekga mpshafatšo le tlhokomelo ya dithoto tše di lego gona le kago ya mananeokgoparara a maswa.

KAROGANYO YA LETSENO

Mospikara yo a rategago, R2.8 trilione, goba diphesente tše 51.1, tša palomoka ya ditshenyegelo tše e sego tša tswala, e abetšwe diprofense le mebasepala mo mengwageng ye meraro ye e tlogo.

R531.7 pilione e abetšwe mebušo ya selegae, gomme R2.3 trilione go diprofense.

Tlaleletšo ya R105.5 pilione ya diranta e abetšwe diprofense mo mengwageng ye meraro ye e tlogo go akaretša ditshenyegelo tša phethagatšo ya tumelano ya meputso ya ditirelo tša mmušo ya 2023, kudukudu ka mafapheng a thuto le maphelo.

Kabo ya ditšhelete tše tša tlaleletšo e tla fokotša dikgapeletšo tša molaokakanywa wa meputso tše di lebanego le dikgoro tše bohlokwa, tše di nyakago bašomi ba bantši, mola e lokolla methopo ya peeletšo ya khepetlele le dithoto le ditirelo.

Go feta fao, diphokotšo tše di dirilwego peleng go ditšhelete tše dingwe tša thušo di bušeditšwe morago. Go tsošološa metheo ya dithušo tše go tla thuša go hlokomela ditirelo tše bohlokwa go ba lego kotsing kudu le go aba dipeeletšo tša kapetlele tše bohlokwa.

Le ge go le bjalo, go netefatša gore ditšhelete tša setšhaba di dula di swarelela, diphokotšo di dirwa go metheo ye mengwe ye mmalwa ya dithušo, le ge e le gore tše ntši di tšwela pele go gola mo mengwageng ye meraro ye e tlogo go sa šetšwe diphokotšo.

Mabapi le mebasepala, R1.4 pilione ya tlaleletšo e filwe thušo ya masepala ya go tsošološa masetlapelo go thekga ka ditšhelete go lokiša le go aga leswa mananeokgoparara ao a sentšwego ke mafula a masetlapelo a 2023.

Mospikara yo a hlomphegago, mebasepala e amega ka botlalo kabong ya ditirelo. Ka manyami, palo ye e sa amogelegego ya bona e itemogela mafokodi a taolo, taolo ya ditšhelete le kabo ya ditirelo.

Go šogana le ditlhohlo tše, le go fetša mebasepala go ba dientšene tša kgolo, re amogetše mokgwa wa mahlakore a mantši.

E nepišetše kudu mo go tlišeng ditshepedišo tša ditekanyetšo, go oketša tlhokomelo, go oketša mabokgoni le bokgoni bja bašomi ba masepala, le go hlohleletša peeletšo ka go hlokomela le go aga mananeokgoparara.

NGWAGA WO O TLAGO

Mospikara yo a hlomphegago, ngwageng wo naga ya rena e swara dikopano tša ngwaga le ngwaga tša Panka ya Tlhabollo ye Mpsha, tše di tlogo direga ka lekga la bobedi go tloga mola go hlongwago sehlopha sa BRICS.

Ka 2025, Afrika Borwa e tšea bopresidente bja G20, e latela bja Brazil le India pele ga moo.

Bopresidente bja Afrika Borwa bja G20 ke sebaka sa gore re tšwetše pele ditaba tše di gateletšago kudu tša ekonomi, tlhabollo, le ditšhelete tše di lebanego le dinaga tše di diilago le tše di hlabologago. Bjalo ka ge Mopresidente Ramaphosa a boletše ka tshwanelo Polelong ya gagwe ya Maemo a Setšhaba, nepo ya rena ke go “bea tlhabollo ya Afrika ka godimo ga lenaneo ge re swara G20 ka 2025”.

Re šoma ka dikabo tše di nyakegago le go hlaola ditšhelete go netefatša gore ditiragalo tše di fapafapanego di atlegile. Bjalo ka ge re bontšhitše moragonyana, Afrika Borwa e sa dutše e le moetapele wa bohlokwa wa selete le wa boditšhabatšhaba.

Ka go kgatha tema le bobeeletši ka diforamo tša go swana le G20, re ka kgoromeletša mpshafatšo ye kgolo ya dihlongwa tša dinagamaloko tše dintši go swana le IMF le Panka ya Lefase, gore dinaga tše di hlabologago di kgone go kgatha tema ka go lekana kudu ka ditshepedišong tša go tšea diphetho le pušo ya lefase ka bophara.

Sebete sa boitshwaro le tsebo ga di hlaeile nageng ya rena. Re swanetše go šomiša dimpho tše, e sego fela go ikaonafatša le go kaonafatša ekonomi ya rena, eupša go hola kontinente ka moka.

THUMO

Mospikara yo a hlomphegago, re tšwa kgole mo mengwageng ye 30 ya go feta. Mengwaga ye 30 ye e lego ka pele ga rena, le ditlhohlo le dibaka dife goba dife tšeo di ka di tlišago, ke selo seo re swanetšego go se lebelela pele.

Ka lebaka la nako ye e fetilego ye thata ya rena, le tše dingwe tša ditlhohlo tše di sa phemegego tšeo re lebanego le tšona bjalo ka temokrasi ye nnyane yeo e lekago go hwetša lefelo la yona lefaseng leo le swailwego ke palo ya mathata a maswa le ao a lekelelanago, go tla ba bonolo go ineela go feteletša; e ka ba ya go ba le kholofelo ya sefofu goba go hloka kholofelo mo go golofatšago.

Re swanetše go ganetša dilo tše ka bobedi tše di feteletšego.

Go e na le moo, re swanetše go ela hloko mantšu a Mopresidente wa rena wa mathomo wa temokrasi, Nelson Mandela, yo go feta bontši a bonego gore go phegelela toka ya ekonomi ya leago le katlego ye e abelanwago ke leeto go e na le lefelo leo motho a yago go lona.

Ntumeleleng ke mo tsopole ka botlalo:

“Ke sepetše tsela yeo e telele ya tokologo. Ke lekile gore ke se fapoge; ke dirile diphošo mo tseleng.

Eupša ke bone sephiri sa gore ka morago ga go namela mmoto o mogolo, motho o hwetša feela gore go na le meboti e mengwe e mentši yeo a swanetšego go e namela.

Ke tšere motsotswana mo go khutša, go utswa pono ya vista ya letago yeo e tikologilego, go lebelela morago bokgoleng bjo ke tlilego go bjona.

Eupša nka khutša motsotswana feela, ka gobane ka tokologo go tla boikarabelo, gomme ga ke na sebeti sa go diega, ka gobane leeto la-ka le letelele ga se la fela.”

Inde lendlala.

Mospikara yo a hlomphegago, ge ke ruma, ke nyaka go gopotša Maafrika Borwa gore molaetša wo ba swanetšego go o tšea go tšwa go Ditekanyetšo tše ke wo: mmušo o šomiša methopo ye e lekanyeditšwego kudu. Re tšwela pele go:

- Thekga kgolo ya ekonomi;
- Fokotša kgolo ya dikoloto tša mmušo le ditshenyagalelo tša dikoloto; le
- Go aba ditšhelete tše ntši tša ditirelo tša motheo, go aba meputso ya leago le go boloka ditekanyetšo tša mananeokgoparara.

Ke leboga Mopresidente le Motlatšamopresidente ka thekgo le boetapele bja bona bjo bo tšwelago pele.

Ke leboga Motlatšatona wa Ditšhelete, Ngk. David Masondo, le sehlopha sa go šoma gabotse kudu sa Matlotlo a Bosetšhaba seo se eteletšwego pele ke Molaodipharephare, Ngk Duncan Pieterse.

Re leboga Mokhomišenare wa Tirelo ya Lekgetho ya Afrika Borwa le Mmušiši wa Panka ya Resefe ya Afrika Borwa..

Ke leboga bašomi mmogo le nna ka Komiting ya Ditona ka ga Ditekanyetšo le ka Khanseleng ya Ditekanyetšo bao ba abelanago morwalo wo boima wa diphetho tše thata tše re di tšeago go hlokomela ditšhelete tša setšhaba tša go ya go ile.

Go Dikomiti tša Palamente tša Ditšhelete, Dikabo le Diakhaonto tša Setšhaba, ke laetša tebogo ya ka ya go tšwa pelong.

Go mosadi wa ka le lapa la ka, lerato la lena, thekgo le kgotlelelo ke tlhohleletšo ya letšatši le letšatši. La bofelo, ke leboga Moafrika Borwa yo mongwe le yo mongwe.

Ke a leboga.

2024 **BUDGET**

Budget
Speech

Private Bag X115, Pretoria, 0001 | 40 Church Square, Pretoria, 0002 | Tel: +27 12 315 5944 | Fax: +27 12 406 9055 | www.treasury.gov.za

national treasury

Department:
National Treasury
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA